

УДК 159.9:378.015.3-057.87:374

I. А. Мартинюк

Revised: September 22, 2017

Revised: October 24, 2017

Accepted: November 7, 2017

ПСИХОТРЕНІНГ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті на підґрунті результатів пілотажного дослідження автора самоосвітньої діяльності студентів констатується наявність значного відсотка студентів різних курсів, котрі не займаються самоосвітньою діяльністю й у яких не простежено мотивів самовдосконалення, відсутня мета самоосвітньої діяльності, котрі не шукають та не опановують новий соціальний досвід, не вбачають у самоосвітній діяльності особистісної значущості, не проявляють самостійності й ініціативності в пошуку нової інформації, не мають стійкості інтересу до певного досвіду. Наголошено на необхідності розвитку в студентській молоді готовності до самоосвітньої діяльності. Розглянуто сутність готовності до самоосвітньої діяльності (стійке психологічне утворення, що інтегрує особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння, навички, необхідні для виконання цієї діяльності, проявляється як налаштованість до самоосвіти й забезпечує її ефективність). Її основні показники – розуміння значення самоосвіти, позитивна оцінка необхідності здійснення самоосвіти, стійкий пізнавальний інтерес у певній галузі знань та ін. Запропоновано тренінг готовності до самоосвітньої діяльності, що може застосовуватись у практиці навчально-виховної роботи зі студентами вищих навчальних закладів. Розкрито його детальний зміст. Описано результати апробації зазначеного тренінгу, які свідчать про його спрямованість на актуалізацію й розвиток готовності до самоосвітньої діяльності та дають підстави говорити про його ефективність у розв'язанні проблеми розвитку зазначеного особистісного утворення в студентській молоді. Зазначено перспективи подальших досліджень цього напрямку: аналіз віддалених результатів описаного тренінгу, розробка комплексу психологічних заходів розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності.

Ключові слова: готовність до самоосвітньої діяльності, психотренінг, самоосвіта, самоосвітня діяльність, студентська молодь.

Martyniuk I. A. Psychotraining of Readiness of Students to Self-Educational Activity. The article states that on the basis of the author's pilot study of students' self-education activity there is a significant percentage of students of different courses who do not practise self-education activity. The mentioned above students are not concerned about their self-improvement, they lack of self-education goal and do not seek and do not master new social experience. Additionally, they do not recognize personal significance in self-education activities, do not demonstrate independence and initiative while searching for new information, have no stability of interest to a

particular experience. The necessity of development of students' readiness for self-education is emphasized. The author examined the essence of readiness for self-education activity (stable psychological formation, which integrates personal qualities, abilities, motivation, knowledge, skills, skills necessary for this activity. This formation reveals a willingness for self-education and ensures its effectiveness). In addition, the author analyzed main indicators of the psychological formation: understanding of the meaning of self-education, a positive assessment of the need for self-education, a stable cognitive interest in a particular field of knowledge, etc. The author offered to deliver training on readiness for self-educational activity, which can be applied in practice of educational work with students of higher educational institutions. The detailed outline of this training was presented. The author described the results of the approbation of the mentioned training, which prove its focus on actualization and development of readiness for self-education activity. It gave reasons to speak about its effectiveness in solving the problem of the development of this personality formation in student's youth. The prospects for follow-up researches on this direction (the analysis of long-term results of the described training, development of a complex of psychological events for the development of students' readiness for self-education activity) are stated.

Key words: readiness for self-education; psychotraining; self-education; self-education activity; students.

Мартынюк И. А. Психотренинг готовности студенческой молодежи к самообразовательной деятельности. В статье на основе результатов пилотажного исследования самообразовательной деятельности студентов констатируется наличие значительного процента студентов разных курсов, не занимающихся самообразовательной деятельностью, в которых не наблюдается мотивов самосовершенствования, отсутствует цель самообразовательной деятельности; они не ищут новый социальный опыт, не видят в самообразовательной деятельности личностной значимости, не проявляют самостоятельности и инициативности в поиске новой информации, не имеют устойчивости интереса к определенному опыту. Подчеркивается необходимость развития в студенческой молодежи готовности к самообразовательной деятельности. Рассмотрена сущность готовности к самообразовательной деятельности (как устойчивого психологического образования, интегрирующего личностные качества, способности, мотивацию, знания, умения, навыки, необходимые для осуществления этой деятельности, что проявляется как настроенность на самообразование и обеспечивает его эффективность). Ее основные показатели – понимание значения самообразования, положительная оценка необходимости осуществления самообразования, устойчивый познавательный интерес в определенной области знаний и др. Предлагается тренинг готовности к самообразовательной деятельности, который может применяться в практике учебно-воспитательной работы со студентами высших учебных заведений. Представлено его детальное содержание. Описаны результаты апробации указанного тренинга, свидетельствующие о его направленности на актуализацию и развитие готовности к самообразовательной деятельности, которые дают основание говорить о его эффективности в решении

проблемы развития указанного личностного образования в студенческой молодежи. Определены перспективы дальнейших исследований данного направления: анализ отдаленных результатов описанного тренинга, разработка комплекса психологических мероприятий развития готовности студенческой молодежи к самообразовательной деятельности.

Ключевые слова: готовность к самообразовательной деятельности, психотренинг, самообразование, самообразовательная деятельность, студенческая молодежь.

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні тенденції в оновленні вітчизняної системи вищої освіти відводять вагому роль організації самоосвітньої діяльності особистості майбутнього фахівця. Пілотажне дослідження самоосвітньої діяльності студентської молоді в березні 2017 р. (із допомогою спеціально розробленої анкети «Моя самоосвітня діяльність») дало підстави зробити висновок про те, що значна частина студентів не займається самоосвітньою діяльністю. При цьому чимало таких осіб є на кожному курсі. Серед тих студентів, котрі займаються самоосвітньою діяльністю, простежено середній рівень її вираженості. У багатьох із них не спостерігаємо мотивів самовдосконалення, відсутня мета самоосвітньої діяльності, чимало не шукають та не опановують новий соціальний досвід, для багатьох самоосвітня діяльність не є особистісно значущою, чималий відсоток опитаних не проявляє самостійності й ініціативності в пошуку нової інформації. У багатьох немає стійкості інтересу до певного досвіду [2, с. 75]

Отримані результати стали підґрунтям для формулювання висновку про те, що для організації самоосвітньої діяльності студентської молоді потрібно вживати цілеспрямованих заходів (конкретний зміст яких є перспективою нашого дослідження), націлених на еволюцію готовності займатися нею. Сприяючи розвитку самоосвіти студентів, важливо розвивати в них мотиви самовдосконалення, вміння бачити мету своєї самоосвіти та розуміти її значущість, вміння шукати нові знання й опановувати їх, стійкі інтереси, самостійність та ініціативність в засвоєнні нового знання.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Про важливість цілеспрямованого розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності свідчать дані багатьох дослідників. Зокрема, К. Жеделов, А. Женаділова, З. Жумабаєва, М. Кудеріна, Дж. Сакенов, К. Толкін, К. Шагірова акцентують увагу на наявності суперечності між вимогою активізації самоосвіти студентів у вищому навчальному закладі, з

одного боку, та відсутністю техніки й технологій, що зумовлюють продуктивність самоосвіти студентів ВНЗ [4, с. 39]. Дослідники А. Амірханова, Е. Аринханова, Е. Давлеткалієва, Н. Кібаєва, Б. Мулдашева, Г. Сатиглієва зазначають, що готовність до професійної самоосвіти не приходить сама по собі разом із дипломом – вона вимагає ретельної цілеспрямованої роботи. Основним резервом для формування її мотивів є активізація навчальної діяльності студентів [5].

У результаті попереднього теоретичного аналізу наукових досліджень проблеми готовності особистості до самоосвітньої діяльності (Громцева А. К., 1983; Дереза І. С., 2010; Калугін Ю. Є., 2013; Крицька А. Р., 2007; Лапшина Г. А., 2004; Мацієва Ф. Х., 2012; Песцова Н. Н., 2009; Тучкіна Л. К., 2008; Федорова О. Ф., 1999; Хатунцева С. М., 2014; Юдакова С. В., 2002; Яковець Т. Я., 1999) нами з'ясовано, що це стійке психологічне утворення, яке інтегрує особистісні якості, здібності, мотивацію, знання, уміння, навички, необхідні для виконання цієї діяльності, проявляється як налаштованість до самоосвіти й забезпечує її ефективність, у результаті чого виникає якісно новий стан особистості: нові знання, уміння, навички, особистісні якості, погляди та переконання [1, с. 352].

Також нами виокремлено прояви готовності особистості до самоосвітньої діяльності. Ними слугують розуміння соціального й особистого значення самоосвіти, позитивна оцінка необхідності реалізації самоосвіти, стійкий пізнавальний інтерес у певній галузі знань і систематичні заняття з його задоволення, уміння самостійно ставити перед собою самоосвітні завдання та шукати способи їх виконання, прояв ініціативи в пошуку необхідної інформації, її опрацюванні й використанні, в опануванні відповідних умінь і навичок та їх застосуванні, докладання вольових зусиль у процесі самоосвіти (пошук можливостей усунути перешкоди чи знайти інші способи досягнення поставленої мети), позитивний емоційний фон під час реалізації самоосвітньої діяльності, емоційне піднесення в результаті пізнання нового, набуття нових знань, умінь, навичок, смислів тощо в процесі самоосвіти [1, с. 352].

Ураховуючи сутність готовності до самоосвітньої діяльності та її показники, розроблено тренінг згаданого психологічного утворення.

Мета статті – запропонувати зміст психотренінгу готовності до самоосвітньої діяльності, що може застосовуватись у практиці навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів, обґрунтувати його ефективність.

Методи та методики. Методологічною основою психотренінгу готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності стали такі принципові положення: 1) у розвитку готовності до самоосвітньої діяльності визначальну роль відіграє ціннісне ставлення до неї [7]; 2) мотиваційний компонент готовності до самоосвітньої діяльності проявляється в позитивній оцінці необхідності реалізації самоосвіти, у розумінні її соціального та особистого значення, вияві ініціативи в пошуку нового знання; 3) у розвитку готовності до самоосвітньої діяльності важливий емпіричний підхід – надання можливості отримати особистий суб'єктивний досвід переживання її значущості [5; 6].

Назва тренінгу: «Я – автор власної кар'єри». *Мета* – сприяти розвитку готовності до самоосвітньої діяльності. *Обладнання* – кімната, обладнана стільцями відповідно до кількості учасників, набори карток із завданнями для кожного учасника (для етапів 2, 3) і кожної мікрогрупи (для етапів 2, 3), картки/стікери (для етапу 5), ручки для кожного учасника. *Тривалість* – 2–2,5 год.

Хід тренінгу:

1. *Вступ (15 хв): а) привітання учасників тренінгу, знайомство; б) знайомство з метою тренінгу: «Мета нашої зустрічі сьогодні – проаналізувати, наскільки ми можемо виступати «авторами» нашого професійного зростання й, відповідно, успішної кар'єри»; в) обговорення правил роботи в групі.*

2. *Вправа «Я – майбутній фахівець» (25 хв): а) індивідуальна робота – 3 хв.* Ведучий роздає всім учасникам картки й озвучує інструкцію:

«Я – майбутній фахівець»	
По завершенню навчального закладу я стану...	
Для мене мій фах має такі «+»	
У моєму фаху наявні такі «-»	
Фахівці такого самого профілю важливі для...	
Фахівці такого профілю затребувані...	

Кожен із вас на сьогодні здобуває певну спеціальність, щоб надалі стати фахівцем у певній галузі. Напишіть, будь ласка, на цих картках, ким ви бажаєте стати по завершенню навчання у ВНЗ, яким би ви хотіли бути фахівцем, у чому «+» цього фаху для вас особисто, у чому «-» цього фаху для вас, яке значення мають фахівці такого профілю для інших людей (вашої сім'ї, країни, людства в цілому), наскільки затребувані фахівці цього фаху в нашій країні, за кордоном. На цю роботу вам дається лише 3 хв. Тому поквартесь;

б) робота в мікрогрупах (10 хв). По завершенню відведеного часу ведучий пропонує учасникам групи об'єднатись у мікрогрупи по декілька осіб (залежно від кількості учасників). Кожна мікрогрупа сідає в коло на деякій відстані одна від іншої (щоб не заважали одна одній). Завдання для мікрогруп:

– кожен із вас повинен представити в підгрупі власні відповіді на поставлені запитання. А далі на ось цьому аркуші ви складете загальний портрет вашої підгрупи як команди майбутніх фахівців:

Ми – майбутні...	
Наша робота буде дуже потрібною	
При цьому наш фах корисний і для нас, адже ми...	
У нашій професійній діяльності можуть бути й деякі незручності для нас самих, зокрема...	
Але...	

Його треба буде представити в групі в цілому. На це вам дається 10 хв;

в) представлення мікрогрупи (12 хв).

По завершенню відведеного часу ведучий пропонує всім учасникам знову сісти в одне коло й представити свою підгрупу іншим. Також надається можливість бажаним коротко поділитися враженнями від проведеної роботи (Дати коротку відповідь на запитання: «Як вам працювалося над таким завданням?»).

3. Вправа «Мої кроки в майбутнє» (15 хв).

Ведучий знову пропонує учасникам групи об'єднатись у підгрупи по кілька осіб. Можна ті самі, можна – інші (за вибором самих учасників). Кожна розташовується в аудиторії колом на відстані від інших підгруп.

Завдання підгрупам – проаналізувати себе. Що ви робите на сьогодні для того, щоб стати таким фахівцем, про якого писали в картках? Обговоріть це в групі (поділіться кожен своїм досвідом) і складіть загальний список (у картках) тих кроків, які ведуть вас до вашого професійного майбутнього. На це дається 10 хв.

По завершенню відведених 10 хв ведучий пропонує всім зайняти місце в загальному колі та озвучити складені переліки на групу. Робить короткий підсумок сказаного учасниками (про те, що справді вони вже сьогодні дбають про свою майбутню кар'єру ...). І далі ставить запитання: «Що чи хто сприяє вам в опануванні вашого фаху?» (дає можливість кільком людям висловитись).

4. Гра «Переконай мене» (для відпочинку учасників та їхньої активізації до подальшої роботи – 8 хв).

Ведучий пропонує всім устати зі стільців (стілці відразу краще відсунути вбік, щоб зробити більше місця в аудиторії), дає інструкції: «Станьте, будь ласка, по праву руку від мене всі ті, хто вважає, що в його фаховій підготовці більшу роль відіграють зовнішні обставини (навчальний заклад, викладачі), а по ліву – ті, хто вважає, що в його фаховій підготовці більше значення має він сам. Коли учасники займуть місця, ведучий пропонує, щоб кожна сторона (по черзі) обґрунтувала свій вибір і навіть спробувала власним аргументом перетягти на свою сторону своїх візаві». Пропонуються й інші критерії поділу учасників: хто хотів би працювати в державній установі та хто – у приватній; хто хотів би працювати у вітчизняній установі, хто – у зарубіжній; хто хотів би працювати в Україні й хто – за кордоном. Якщо хтось протягом гри змінює сторону, то його запитують, чим зумовлена така зміна.

Ведучий робить узагальнення: «Насправді ви можете самі обирати, де вам працювати. Важливо бути добре підготовленим фахівцем, а в цьому велике значення не лише тих, хто вас готує, але й вас самих. Ось послухайте *притчу* “Зроби крок”» (2 хв) [3].

Ведучий запитує: «Що означають для вас повчання старця?» (вислуховує кілька (2–4) відповідей).

5. Вправа «Для того, щоб відчувати себе компетентним фахівцем, мені потрібно...» (10 хв).

Учасники розташовуються колом. Ведучий роздає кожному з них по три картки (стікери) і ставить завдання: «Подумайте кожен, що, на вашу думку, вам потрібно для того, щоб по завершенню навчання у ВНЗ ви відчували себе компетентними фахівцями. Напишіть на картках ті три пункти, які є для вас найвагомішими. Тут не може бути правильних чи неправильних думок, поглядів. Вони ваші, а тому цінні.

На картці з номером 1 напишіть те, що для вас найважливіше, із номером 2 – трохи менш важливе, із номером 3 – важливе, але не настільки, як те, що на попередніх картках. На це вам дається 2 хв».

Через 2 хв ведучий продовжує: «А тепер спробуйте визначити, що із записаного вами залежить від вас самих, а що – від викладачів, які вас навчають, що – від ВНЗ у цілому, що – від навчальної літератури, із якою ви працюєте. І, визначившись, покладіть (почепіть) свої

картки біля відповідних надписів на столі (дошці)». Після того, як усі розмістять свої картки, підраховують, скільки карток біля кожного напису на дошці, ведучий робить узагальнення вибору групи.

Гра «Моя кар'єра» (15 хв). Ведучий пропонує групі об'єднатись у три підгрупи (кількість учасників має бути однаковою). Для цього може попросити розрахуватися на «перший – другий – третій». Просить встати перші номери (вони будуть «роботодавцями»). Далі встають другі номери (вони «молоді фахівці, які намагаються влаштуватися на роботу»). Треті номери будуть «експертами». Далі учасникам групи пояснюють сутність гри.

«Роботодавці» розташовуються по всій аудиторії на відстані один від одного. Їхнє завдання – прийняти на роботу хорошого фахівця (за замовчуванням, фах потенційного працівника та запит роботодавця збігаються). Тому він ставить високі вимоги до компетенції потенційного працівника, говорить про труднощі, які можуть виникати в процесі роботи.

«Молоді фахівці» повинні самі обрати, до кого вони підуть улаштуватися на роботу. Їхнє завдання – переконати «роботодавця» в тому, що вони достойні посади, на яку претендують, і досягти того, щоб їх «прийняли на роботу».

«Експерти» обирають, із якою парою («роботодавець – молодий фахівець») вони працюватимуть, і підходять кожен до такої пари. Їхнє завдання – оцінювати, наскільки ефективними є пропонувані «молодими фахівцями» способи дотримання вимог «роботодавців» і, врешті-решт, з'ясувати, що допомагає отримати «бажану роботу».

На саму гру дається 8 хв. По завершенню відведеного часу проводять обговорення в групі за такими запитаннями:

– Кому вдалось отримати бажану роботу? (можна, щоб просто підняли руки).

– Кому так і не вдалося переконати свого потенційного «роботодавця», що він той, хто йому потрібен?

Запитання до експертів:

– Що допомагало «молодим фахівцям» переконувати «роботодавців» у своїй фаховості?

– Який би спосіб дотримання вимог «роботодавців» ви обрали?

6. Підсумок (10 хв). Ведучий пропонує учасникам групи обмінятися враженнями від проведеного тренінгу. Робить висновок про важливість власної активності у своєму розвитку як фахівця. Прощання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Описаний вище тренінг апробовано 25 травня

2017 р. в Національному університеті біоресурсів та природокористування України з учасниками зльоту студентів-лідерів аграрної науки. У тренінгу взяли участь три групи студентів загальною кількістю 68 осіб. Запропоновані вправи, завдання тренінгу спрямовано на актуалізацію основних показників готовності учасників до самоосвіти, на сприяння усвідомленню студентами значущості їхньої самостійної освітньої діяльності. Під час проведення тренінгу велося цілеспрямоване спостереження за його учасниками. Аналізу піддавалися прояви готовності до самоосвітньої діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз проявів готовності до самоосвітньої діяльності учасників тренінгу

Етап тренінгу	Показник готовності до самоосвітньої діяльності, на актуалізацію якого спрямовано роботу	Прояв показників готовності до самоосвітньої діяльності під час тренінгу
1	2	3
<i>Вступ</i>	Стійкий пізнавальний інтерес у певній галузі знань та систематичні заняття з його задоволення	Під час знайомства з учасниками з'ясовують їхні інтереси, міру їхньої стійкості та систематичності занять із їх задоволення.
<i>Вправа «Я – майбутній фахівець»</i>	Розуміння соціального та особистого значення самоосвіти	Завдяки переходу від індивідуальної роботи до роботи в підгрупах збагачується (розширюється й уточнюється) уявлення студентів про мету своєї фахової підготовки (а саме: про можливі недоліки, труднощі майбутньої професійної діяльності, про її значення, затребуваність у суспільстві).
<i>Вправа «Мої кроки в майбутнє»</i>	Позитивний емоційний фон під час виконання самоосвітньої діяльності, емоційне піднесення в результаті пізнання нового, набуття нових знань, умінь, навичок, смислів тощо в процесі самоосвіти	Активізується уявлення про сьогоднішні дії як кроки до мети. Формується усвідомлення важливості самоосвітніх дій. Завдяки роботі в підгрупах та подальшому її обговоренню в групі збагачується уявлення про способи пізнання нового, набуття нових знань, умінь та навичок. Увага групи до досвіду самоосвіти кожного окремого учасника створює позитивний емоційний фон довкола самоосвітньої діяльності.

Закінчення таблиця 1

1	2	3
<p><i>Гра «Переконай мене».</i> <i>Притча «Зроби крок»</i></p>	<p>Прояв ініціативи (загалом), докладання вольових зусиль у процесі самоосвіти (пошук можливостей усунути перешкоди чи знайти інші способи досягнення поставленої мети)</p>	<p>Відбувається усвідомлення наявності вибору та ролі власної активності, ініціативності в майбутній професійній діяльності.</p>
<p><i>Вправа «Для того, щоб відчувати себе компетентним фахівцем, мені потрібно...»</i></p>	<p>Прояв ініціативи в пошуку необхідної інформації, її опрацюванні та використанні, в опануванні відповідних умінь і навичок та їх застосуванні</p>	<p>Актуалізується уявлення учасників тренінгу про те, що їхня власна компетентність як фахівців залежить від них самих. Зокрема, як засвідчує проведений аналіз, з усього того, що учасники тренінгу вважали необхідним для їхньої успішної професійної діяльності, 62 % визначають як залежне від них самих (це переважно вибори під номером 1), 26 % – від викладачів, 12 % – від навчальної літератури.</p>
<p><i>Гра «Моя кар'єра»</i></p>	<p>Уміння самостійно ставити перед собою самоосвітні завдання та шукати способи їх виконання</p>	<p>В учасників тренінгу формується висновок про важливість готовності постійно розвиватись. У ході аналізу спостережень «експертів» з'ясовується, що легше було «влаштуватися» на роботу тим «молодим фахівцям», які висловлювали свою готовність до професійного вдосконалення, до самостійної роботи над собою, мали чимало важливих професійних умінь, могли представити план своєї самоосвітньої діяльності.</p>
<p><i>Підсумок</i></p>	<p>Позитивна оцінка необхідності здійснення самоосвіти</p>	<p>У ході обговорення здобутого за час тренінгу досвіду учасники позитивно висловлюються з приводу необхідності самостійної освітньої діяльності, плану подальшого свого професійного зростання.</p>

Спостереження за учасниками тренінгу, аналіз їхніх самозвітів, заповнених карток засвідчили, що така форма роботи сприяє розвитку мотиваційного компонента готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності. Зокрема, у всіх учасників простежено активізацію розуміння соціальної та особистісної значущості самоосвіти, прояв позитивного ставлення до самоосвітньої діяльності, ініціативи та готовності до пошуку нових знань, умінь і навичок, до докладання вольових зусиль на шляху самоосвіти, бажання ставити перед собою самоосвітні завдання та шукати способи їх виконання.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Аналіз результатів апробації описаного тренінгу свідчить про його спрямованість на актуалізацію та розвиток готовності до самоосвітньої діяльності й дає підстави говорити про його ефективність у розв'язанні проблеми розвитку зазначеного особистісного утворення в студентській молоді. Перспективою подальших досліджень цього напрямку залишаються аналіз віддалених результатів описаного тренінгу, розробка комплексу психологічних заходів розвитку готовності студентської молоді до самоосвітньої діяльності.

Література

1. Мартинюк І. А. Сутність готовності особистості до самоосвітньої діяльності / Мартинюк Ірина Анатоліївна // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць. – Вип. 34. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – С. 327–353.
Marty'nyuk I. A. Sutnist' gotovnosti osoby'stosti do samoosvitn'oyi diyal'nosti [The essence of person's readiness for self-education] / Marty'nyuk Iry'na Anatoliyivna // Problemy' suchasnoyi psy'xologiyi : zb. nauk. prac'. – Vy'p. # 34. – Kam'yanecz'-Podil's'ky'j : Aksioma, 2016. – P. 327–353.
2. Мартинюк І. А. Самоосвітня діяльність студентської молоді в епоху глобалізації / І. А. Мартинюк // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – V (56). – Issue 128. – 2017. – P. 73–76 [Elektronik resource]. – Mode of access : http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_v_56__128.pdf
Marty'nyuk I. A. Samoosvitnya diyal'nist' students'koyi molodi v epoxu globalizaciyi [Self-education activity of students in the era of globalization] / I. A. Marty'nyuk // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – V (56). – Issue: 128. – 2017. – P. 73–76 //http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_v_56__128.pdf
3. Притча о радости [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://vk.com/topic-54069925_30333811?offset=0
Pry'tcha o radosty' [Parable of joy] // https://vk.com/topic-54069925_30333811?offset=0
4. About of self-education of students of high school / Z. Zhumabaeva et al. // *Walia journal*. – 2015. – 31(56). – P. 31–42.
A model of self-education skills in high education system / A. Admirhanova et al. // *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. – 2015. –171. – P. 782 –789.

5. Striguna S. Essence of self-education competence in pedagogy / Santa Striguna [Elektronik resourse]. – Mode of access : <http://dx.doi.org/10/17770/sie2015voll.308>
6. The model of formation of readiness of the future pedagogues to self-education by means of interactive technologies / [O. Shabalina, V. Svetlova, O. Krylow, S. Lavrentiev] // Mediterranean Journal of Social Sciences. – 2015. – Vol. 6, № 3s7. – June. – P. 133–137.

УДК 159.922.27:331.556.4

Я. В. Мойсієнко

Revised: October 15, 2017

Revised: November 6, 2017

Accepted: November 13, 2017

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ЕЛІТ І МАС У ДОРОбКУ Д. ДОНЦОВА Й В. ЛИПИНСЬКОГО

У статті проаналізовано основні праці ідеологів української національної думки першої половини ХХ ст. Д. Донцова й В. Липинського. Актуалізовано проблему виокремлення соціально-психологічних ідей у публіцистичній спадщині. У доробку вчених виділено концепції національної аристократії та боротьби активної меншості проти пасивної більшості (В. Липинський), самодостатнього націоналізму (Д. Донцов), дотичні до проблематики психологічної елітології. Виокремлено й проаналізовано ідею стихійного свідомого (В. Липинський). Розкрито авторське уявлення відносин між елітами та масами через явище персоніфікації. Показано, що політичне лідерство мислиться через поняття імперіалізму. Психологічними ознаками імперіалізму є стихійне прагнення політичного лідера до розширення влади, віра в законність, потрібність, правдивість своїх дій (В. Липинський). Виокремлено психологічні складники концепції націоналізму Д. Донцова, яка характеризується агресивністю, ірраціональністю, знеціненням раціональних компонентів свідомості й поцінуванням емоційних та афективних складників, приматом надіндивідуальних і надгрупових інтересів перед індивідуальними інтересами особи. Показано, що конструкт волі є базовим для націєтворчих концепцій авторів. Припущено, що спільним для обох дослідників визначальним психологічним конструктом у взаємодії між масами й елітами виступає неусвідомлюване прагнення національного самоздійснення. Висловлено думку про пов'язаність на проблемологічному рівні концепцій та ідей, розроблених українськими дослідниками, із відомими тогочасними соціально-психологічними концепціями в царині психології мас й еліт. Відзначено подібність елітологічних концепцій В. Липинського з психоаналітичними положеннями З. Фрейда стосовно взаємодії лідера та мас.

Ключові слова: еліти, маси, воля, стихійні соціальні прагнення, стихійне свідоме, самодостатній націоналізм, експансія.